

Hindu Dinî Geleneğinde Rama Avatarasının Örnekliliği

CEMİL KUTLUTÜRK
Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi
cemilkutluturk@gmail.com

Öz

Hinduizm, yaklaşık bir milyar takipçisiyle Hıristiyanlık ve İslam'dan sonra en fazla mensubu bulunan dindir. Asırlar boyunca varlığını korumuş olan Hinduizm, aynı zamanda en eski metafizik disiplinlerden biridir. Bunun temelinde, Hindu kutsal metinlerinin yüzyıllardır muhafaza edilmiş olması yatmaktadır. Kutsal metinlerde yer alan öğretilerin yanı sıra bu öğretileri örnek yaşantılarıyla somutlaştıran bazı şahıslar ve onlara ait hayat hikâyeleri de Hindu dinî ve düşünsel yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu tür anlatıların başında tanrı Vişnu'nun bedenlenmesi (*avatara*) kabul edilen Rama gelir. Örnek yaşantısıyla ideal bir Hindu'yu temsil eden Rama *avatarasının* kahramanlığı, insan ilişkilerinde ve idarecilikteki üstün özellikleri, Ramayana adlı müstakil bir destanda etraflıca işlenmektedir. Bu makalede söz konusu hikâye ele alınmış, Rama'nın Hindu dini açısından taşıdığı değer ve örnekliliği çeşitli yönleriyle tartışılmıştır. Çalışmada Valmiki'ye atfedilen Ramayana metni ve bu metnin akademik çevrelerde en muteber edisyonu olarak kabul edilen 1960-1975 tarihlerinde U. P. Shah ve G. H. Bhatt tarafından yapılan edisyonu esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hindu Dini, Bedenlenme, Rama'nın Örnekliliği, Avatara, Ramayana Destanı

Abstract

The Significance of the Rama Avatar in Hindu Religious Thought

Hinduism is the third biggest religion in the world with approximately a billion adherents after Christianity and Islam. Being also one of the oldest metaphysical disciplines, Hinduism has continued its existence until today mainly because its sacred texts have been preserved for centuries. The doctrines in the scriptures, the legendary figures who are presented as their embodiment, and their life stories have been considerably influential on the Hindus' religious and intellectual lives. Foremost among those figures is Rama, who, as an incarnation/avator of god Vishnu, represents the ideal Hindu with his exemplary life. This significant role of Rama is presented in detail in Ramayana, one of the great Hindu epics. This article offers an account of exemplary characteristics of Rama *avatāra* as described in Ramayana and discusses the value of Rama for the Hindu religion. This study uses the Ramayana text ascribed to Valmiki and its critical edition made by U. P. Shah and G. H. Bhatt in 1960-1975, which is regarded as the most esteemed version of epic in scholarly circles.

Keywords: Hindu Religious Thought, Incarnation, Exemplary Life of Rama, Avatar, *Avatāra*, Ramayana

Giriş

Hinduizm, Hint yarımadasındaki halkın çoğunluğunun dinî inanç ve geleneklerini ifade etmek üzere Batılılarca kullanılmış bir tanımlamadır. Esasında ise Hindular kendi dinlerini, “Ezelî-Ebedî Yol/Din” gibi anlamlara gelen *Sanatana Dharma* olarak isimlendirirler.¹ Bu dinî geleneğin kökeni takriben M.Ö. 2000 yılına kadar uzanır. Nitekim Hindistan tarihi ile ilgili temel kaynakların verdiği bilgilere göre Âriler, yaklaşık olarak M.Ö. ikinci bin yılın ortalarında Hindistan’a gelerek Hint yarımadasını yavaş yavaş istila etmeye başlamışlar ve bu bölgenin asıl yerlileri olan Dravidyenler ile karşılaşmışlardır. Böyle bir etkileşim Âriler ile Dravidyenlerin inanç ve geleneklerinin birbiriyle karışıp kaynaşmasına ve bugün Hinduizm olarak adlandırılan ortak bir dinî yapının teşekkülüne zemin hazırlamıştır.² Bu yüzden mevcut haliyle Hinduizm, tedricen gelişen ve farklı inanç ve kültürel değerleri bünyesinde barındıran bir din özelliği taşır. Dolayısıyla Hindu dininin belli bir kurucusu olmadığı gibi kendine özgü açık bir inanç sistemi/amentüsü de yoktur.³

Hinduizm’in teşekkül ve gelişim süreci incelendiğinde geniş bir kutsal metin külliyyatının ortaya çıktığı görülür. Bu külliyyat genel olarak “vahyedilenler/ilham edilenler” (*şruti*) ve “akledilerek/düşünüldükçe”⁴ (*smṛiti*) kaleme alınan metinler olmak üzere iki gruba ayrılır. Ramayana destanı bu külliyyat içerisinde beşerî kaynaklı olduğu kabul edilen *smṛiti* grubunda yer alır.⁵ “Rama’nın Serüvenleri”⁶ anlamına gelen Ramayana, Ayodhya krallığında yaşanan taht mücadelesi sonucunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar yüzünden Rama’nın haksız yere sürgüne gönderilmesi, sürgünde iken eşi Sita’nın kötü kral Ravana tarafından kaçırılması ve tekrar kurtarılması gibi konular üzerinde durur. Eserde zaman zaman olağanüstü olaylara ve efsanelere yer verilir. Bunun yanı sıra, eserde Hindu ahlakı, örnek bir

¹ Bkz. Annie Basent & Bhagavan Das, *Sanatana Dharma* (Chennai: Vasanta Press, 1940), ss.2-3; India Benares, *Sanatana Dharma* (Benares: Tara Printing Works, 1903), s.1; Ali İhsan Yitik, *Hint Dinleri* (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2005), s.3.

² Arvind Sharma, “On Hindu, Hindustan, Hinduism and Hindutva,” *Numen* 49:1 (2002), ss.1-36, ss.1-2; Ali İhsan Yitik ve Hammet Arslan, “Vedalar ve Kaynağı Üzerine,” *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 8:1 (2011), ss.229-230; Y. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi I-III* (Ankara: TTK Basımevi, 1946), c.1, ss.27-28.

³ Benares, *Sanatana Dharma*, s.24; Basent, *Sanatana Dharma*, s.3; R. C. Zaehner, *Hinduism* (London: Oxford University Press, 1962), ss.1-2; Yitik, *Hint Dinleri*, ss.3-4.

⁴ Klaus Klostermaier, *A Survey of Hinduism* (Albany: State University of New York Press, 1989), s.50.

⁵ Maurice Winternitz, *A History of Indian Literature* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1981), ss.49-50.

⁶ M. Monier Williams, *A Sanskrit-English Dictionary* (Varanasi: Indica Books, 2008), c.2, s.1280.

kimsenin nitelikleri, her bir kastın uyması gereken görevleri, Brahminler'in ayrıcalıkları gibi konular da işlenir.⁷

Ramayana destanının yazarı belli olmamakla birlikte, Hindu geleneği onu bilge Valmiki'ye⁸ atfeder. Yirmi dört bin beyit ve yedi bölümden oluşan destanın ne zaman derlendiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak standaki bir takım bilgiler ve anlatımlardan hareketle onun M.Ö. 4./3. yüzyılda oluşturulmaya başlandığı ve uzun bir sürecin ardından Miladî 2. yüzyılda tamamlandığı kabul edilmektedir.⁹ Dolayısıyla Ramayana destanının orijinal haline bir takım ilaveler yapılmış ve metin böylece nihai şeklini almıştır.¹⁰

Valmiki'ye atfedilen Ramayana metni dışında tarihi süreç içinde farklı Ramayana nüshaları ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni dinî/felsefî akımlara öncülük eden bazı kimselerin kendi görüşlerine uygun olarak Ramayana destanını yeni baştan kaleme almış olmalarıdır. Bu tür akımların kısa süre içinde Hindistan'ın farklı bölgelerine yayılmasıyla Sanskritçe'nin yanı sıra bölgesel dillerde de yeni Ramayana nüshaları oluşmuştur.¹¹ Bunlar arasında özellikle *Adhyatma Ramayana* ile *Ramacaritamansa* Hindular nezdinde önem kazanmış ve günümüze kadar popülaritesini devam ettirmiştir. Bunlardan *Adhyatma Ramayana*, Miladî 14. yüzyıla ait olup Sanskritçe kaleme alınmıştır. Bu metin, Valmiki'nin Ramayana'sını esas

⁷ Ramayana'nın içeriği hakkında geniş bilgi için bkz. Valmiki, *Srimad Valmiki Ramayana* (Gorakhpur: Gita Press, 2008), ss.4-75; Moritz Winternitz, *Hind Destanları: Ramayana, Mahabharata, Harivamsa*, terc. Korhan Kaya (Ankara: İnce Kitapevi, 1994), ss.21-37.

⁸ Dinî metinlerde Valmiki'nin hayatı hakkında fazla bilgi bulunmaz. Valmiki, Rama'nın çağdaşı olarak görülür. Ramayana'nın son bölümü olan Uttara Kanda'da Valmiki, kendisinin Pracheta (Varuna)'nın onuncu çocuğu olduğunu ifade eder. Valmiki hakkında çeşitli efsaneler anlatılır. Yaygın olan bir efsaneye göre Valmiki, brahmin bir aileden doğmuş, fakat ormanda yaşayan bir ailenin yanında büyümüştür. Ormanda iken avcılıkla uğraşmıştır. O, bir seferinde bilge kişileri soymaya teşebbüs etmiştir. Fakat bu bilge kimseler, Valmiki'nin hırsızlık yapmasını önlemişler ve onu bu kötü yoldan vaz geçirmişlerdir. Günahlarından kurtulması ve iyi bir kimse olması için Valmiki'ye "Mara" şeklinde bir mantra öğretmişlerdir. Zamanla bu mantra, "Rama" şekline dönüşmüştür. Valmiki bu mantrayı öyle uzun süre tekrar etmiştir ki karınları çevresinde yuvalar oluşturmuştur. Valmiki isminin bu durumla ilgili olduğu düşünülür. Şöyle ki *Valmika* "karınca yuvası" anlamına gelir. Valmiki ise pişmanlığı ve azmi neticesinde, "karınca yuvasından gelen" anlamında *Valmiki* ismi ile şerefendirilmiştir. Sita, Ayodhya'dan sürgün edildiğinde Valmiki ona sahip çıkmıştır. Sürgün esnasında Sita, Valmiki'nin verdiği bir *aşram*'da (inziva yeri, tapınak) barınmıştır. Rama ve Sita'nın çocukları olan Lava ve Kuşa, Valmiki tarafından eğitilmiştir. Valmiki onlara Ramayana'yı öğretmiştir. Başka bir efsaneye göre Valmiki düşük kasta mensup bir aileden dünyaya gelmiştir. Fakat o, Tanrı'ya ibadet ederek yüksek bir derece ve statü kazanmıştır. Geniş bilgi için bkz. Roshen Dalal, *The Religions of India* (New Delhi: Penguin Books, 2006), ss.381-382.

⁹ R. K. Narayan, *The Ramayana* (New York: Penguin, 2006), s.23; R. Shyam Chaurasiya, *History of Ancient India: Earliest Times to 1000 A. D.* (Delhi: Atlantic Publishers, 2008), s.38.

¹⁰ Narayan, *The Ramayana*, s.23; Chaurasia, *History of Ancient India*, s.38; E. Washburn Hopkins, "The Original Ramayana," *Journal of the American Oriental Society* 46 (1926), ss.217-219.

¹¹ Geniş bilgi için bkz. Thomas Manickam, "The Idea of Liberation in Ramayana," *Journal of Dharma* 22:2 (1997), s.156; Goswami Tulsidas, *Sri Ramcharitmanas*, ed. Ashok Kaushik (Delhi: Star Publications, 1994), ss.7-8.

almakla birlikte, Rama'nın "Yüce Tanrı" olarak nitelendirilmesi örneğinde olduğu gibi, bazı açılardan da farklılıklar gösterir.¹²

Hindular arasında oldukça popüler olan bir diğer Ramayana nüshası ise, Miladî 16. yüzyıla ait olan *Ramacaritamansa* (Rama'nın Tanrısal Eylemleri) adlı metindir. Tulsidas tarafından kaleme alınan bu eser, Hintçenin bir lehçesi olan "avadhi"¹³ dilinde yazılmıştır.¹⁴ *Ramacaritamansa*'nın Hintçe yazılmış olması Hindularca daha kolay anlaşılıp özümsemesini ve halk nezdindeki popülaritesini günümüze kadar devam ettirmesini sağlamıştır. Tulsidas bu metinde, Valmiki'ye atfedilen Ramayana destanını esas almış, fakat Rama'nın tanrısal yönüne daha çok vurgu yapmıştır. Bu şekilde o, Rama'yı, "Yüce Tanrı" olarak tanımlamış ve onu başlangıcı olmayan, tam anlamıyla bilinmeyen ve bütün yönleriyle algılanamayan bir varlık olarak betimlemiştir.¹⁵

Bu makalede destanın orijinali kabul edilen ve bilge Valmiki'ye atfedilen Ramayana destanı esas alınmıştır. Burada Rama, Vişnu'nun bir avatarası şeklinde sunulur. Buna göre tanrı Vişnu bazı amaçları yerine getirmek için Rama formuna bürünerek yeryüzünde beden almış ve bu şekilde icraatlarını gerçekleştirmiştir. Rama avatarası, ideal bir Hindunun nasıl olması gerektiğini örnek yaşantısı ve uygulamaları ile ortaya koymuştur. Bu bağlamda o, bireysel ilişkilerden sosyal olaylara, aile kurumundan devlet yönetimine kadar hemen her alanda Hindulara önderlik etmiştir. Bunun yanı sıra o, daima doğru ve adaletten yana tavır almada, dine bağlı kalmada, ebedî kurtuluşa ulaşma yolunda rol-model olmuştur. Bir avatara olarak Rama'nın bu örnekliği, onun Hindular nezdinde önemini ve popülaritesinin artmasında oldukça etkili olmuştur.

1. Avatara İnancı

Avatara kelimesi Sanskritçe'de "karşıdan karşıya geçmek, ulaşmak, kurtarmak" anlamlarına gelen *tri* fiili ile "aşağı, aşağıya" anlamına gelen *ava* ön ekinin birleşiminden oluşur. Bu kelime sözlükte "alçalma, bir şeye inme,

¹² Bkz. Swami Tapasyananda, *Adhyatma Ramayana* (Calcutta: Advaita Press, 2006), s.370; Frank Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1980), s.107; H. Kapadia, "The Adhyatma Ramayana," *Journal of the Oriental Institute* 14 (1964), ss.164-170.

¹³ "Avadhi" dili, daha çok Hindistan'ın kuzeyinde yer alan Uttar Pradeş eyaleti sınırları içinde konuşulmaktadır. Geniş bilgi için bkz. B. R. Saksena, *Evolution of Awadhi* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), ss.6-9.

¹⁴ *Ramacaritamansa*'nın, "Hint Kültürünün Özü", "Dindar Halk İçin En Uygun ve En Güvenilir Rehber", "Kuzey Hindistan'ın Kutsal Metni", "Ortaçağ Hint Şiirinin Zirve Noktası" gibi çeşitli isimlerle anılmış olması, bu metnin Hindu toplumu açısından taşıdığı değeri göstermektedir. Geniş bilgi için bkz. Philip Lutgendorf, *The Life of a Text: Performing the 'Ramcaritmanas' of Tulsidas* (Berkeley: University of California Press, 1991), s.3.

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. *Ramacaritamansa* 2:92.4.

zuhur etme, ortaya çıkma” anlamlarına gelir.¹⁶ Terim olarak ise avatara, iki yönlü bir anlama sahiptir. Buna göre, *avatara* terimi hem tanrıların veya metafizik varlıkların bir takım amaçları gerçekleştirmek için insan veya hayvan formunda yeryüzüne inişlerini hem de bu tür varlıkların aldıkları biçimi ya da bedensel formu tanımlar.¹⁷ Klasik anlamda avatara terimi ise tanrı Vişnu ile ilgilidir ve onun bedenlenmelerini kapsar. Buna göre avatara, Vişnu’nun yalnızca kendisi tarafından gerçekleştirilebilecek bazı icraatları yerine getirmek için insan veya hayvan formunda bedenlenmesi durumunu ifade eder.¹⁸

Vişnu’nun avataralarının sayısı ile ilgili Hindu dinî metinlerinde birbirinden farklı bilgiler yer almaktadır. Hinduizm’de klasik anlamda on avatara (*dasavatara*) kabul edilmiş ve bunlar halk nezdinde daha çok itibar görmüştür. Genel kanaate göre, bugüne kadar dokuz avatara gelmiştir. Onuncu avatara olan Kalki¹⁹ ise *Kali Yuga*²⁰’nın sonlarında ortaya çıkacak ve bozulan düzeni yeniden kuracaktır. Bu on avatara, sırasıyla balık (*matsya*), kaplumbağa (*kurma*), yaban domuzu (*varaha*), aslan-insan (*narasimha*), cüce (*vamana*), baltalı Rama (*paraşurama*), Rama, Krişna, Buda ve Kalki’den oluşmaktadır.²¹

Avatara doktrini, Hindu dinî geleneğinde temel inançlardan biri kabul edilmekle birlikte özellikle Hinduizm’in üç ana mezhebinden biri olan

¹⁶ V. Shivram Abtay, *Sanskrit Hindi Şabdakoş* (Aşok Prakaşan, 2007), s.46; Williams, *A Sanskrit-English Dictionary*, c.1, s.150; Şayam Bahadur, *Prabhat Brihat Hindi Şabdakoş I-II* (Prabhat Prakaşan, 2010), c.1, s.85; David Kinsley, “Avatara,” *The Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade (New York: Macmillan Publishing Company, 1986), c.2, s.14; D. Sampurnananda, *Hindu Deva Parivar ka Vikas* (Allahabad: Maya Press, 1964), s.253.

¹⁷ K. Narayan Prasad Maghad, *Şri Vişnu Aur Unke Avatara* (Delhi: Vani Prakaşan, 2001), s.213; Sampurnananda, *Hindu Deva Parivar ka Vikas*, s.254; Geoffrey Parrinder, *Avatar and Incarnation: The Divine in Human Form in the World’s Religions* (Oxford: Oneworld Publications, 1997), ss.19-20.

¹⁸ Maghad, *Şri Vişnu Aur Unke Avatara*, s.215.

¹⁹ Metinlerde bu avataranın isminin yazımı konusunda “Kalki, Kalkin, Kalkih” şeklinde bazı farklılıklar görülmektedir. Biz bu makalede Bhagavad Purana’da geçen “Kalki” şeklini esas aldık. Bkz. Bhagavad Purana 1:3.5.

²⁰ Hindu kozmolojisine göre evrenin başlangıcı ve yok oluşu birbirini takip eden ve *Satya Yuga*, *Treta Yuga*, *Dvapara Yuga* ve *Kali Yuga* adı verilen dört *yugadan* (devir) oluşur. Dünyanın bir defa dönuşünü sağlayan bu *yugaların* her biri zaman açısından bir öncekine göre daha kısa sürelidir. Her bir *yuga* döneminde bir öncekine göre daha fazla ahlakî çöküntü meydana gelir. Her çağdan diğerine geçildikçe iyilik ve doğruluk zayıflar. Bu devirlerin özellikleri dinî metinlerde etraflıca anlatılır. Geniş bilgi için bkz. Srimad Bhagavata 3:11.19; Vettam Mani, *Puranic Encyclopedia* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1975), ss.482-485; K. Bharadvaja, *A Philosophical Study of the Concept of Vişnu in the Puranas* (Delhi: Pitambar Publishing Company, 1981), ss.127-128.

²¹ Garuda Purana 1:86.10-11. Bazı metinlerde daha farklı on avatara listesine yer verildiği de görülmektedir. Örneğin, Matsya Purana’da on avatara olarak *Narayana*, *Narasimha*, *Vamana*, *Dattatreya*, *Mandhata Cakravartin*, *Paraşurama*, *Rama*, *Vyasa*, *Buda* ve *Kalki* isimleri zikredilmektedir. Bkz. Matsya Purana 47. Harivamşa’da ise bu on avatara *Pauşkarata*, *Varaha*, *Narasimha*, *Vamana*, *Dattatreya*, *Paraşurama*, *Rama*, *Krişna*, *Vyasa* ve *Kalkin* olarak belirtilir. Bkz. Harivamşa 1:41.

Vişnuculuk'ta merkezi bir öneme sahiptir.²² Çünkü Vişnuculuk, tanrı Vişnu'yu diğer tanrılardan daha üstün (tek yüce tanrı) gören ve ona tapınmayı esas alan bir mezheptir. Bu mezhebe mensup kimselere göre Vişnu, her şeyi yaratmaya ve yok etmeye kâdir "Yüce Tanrı"dır. O, yarattığı varlıklara çok düşkün olan, kendisine sadakatle bağlı olanları seven ve koruyan, zor duruma düştüklerinde onların yardımına koşan, kötülüklerin arttığı ve düzenin bozulduğu durumlarda avatara şeklinde yeryüzüne gelerek bu tür kötü gidişe son veren Tanrı'dır. Bu açıdan avatara doktrini, Vişnuculuk'un temel inanç esaslarından biridir.²³

Hindu dininde önemli bir inanç olan avatara, Vişnuculuk mezhebinin görüşleri çerçevesinde şekillendiğinden avatara doktrini denildiğinde genellikle bu mezhep akla gelir. Diğer taraftan Vişnuculuk'un hem diğer mezheplere nazaran daha fazla mensubu hem de avatara gibi tanrı düşüncesiyle doğrudan ilgili popüler inançları bulunmaktadır. Bütün bunlar, onun Hindu mezhepleri arasında daha çok ön plana çıkmasını sağlamıştır. Vişnu'nun bazı avataralarının bütün Hindular nezdinde önemli bir konuma sahip olması ve onların dinî ve düşünsel yapısını önemli ölçüde etkilemesi bu durumu teyit etmektedir.

2. Rama Avatarası

Vişnu avataraları arasında öne çıkanlardan biri Rama'dır. Rama'nın avatara olarak ortaya çıkış süreci ve icra ettiği faaliyetler, Ramayana destanının çeşitli yerlerinde anlatılır. Rama'nın, Vişnu'nun bir avatarası olduğunu beyan eden anlatımlardan pek çoğu destanın birinci ve yedinci bölümlerinde yer alır. Bazı araştırmacılar bu tür bölümlerin destana daha sonradan eklendiğini ileri sürseler de²⁴ Hindulara göre Ramayana destanına yapılan eklentiler onun orijinal yapısını bozmamıştır. Hindulara göre

²² Hinduizm'in teşekkül ve gelişim süreci göz önünde bulundurulduğunda, üç temel dinî eğilimin mevcudiyeti dikkat çeker. Bu üç farklı eğilim, Hinduizm'in hemen her döneminde varlığını muhafaza etmiş ve genellikle Şivacılık, Vişnuculuk ve Şaktacılık olarak kendini göstermiştir. Bunlardan Şivacılık mezhebi, Şiva'yı "Yüce Tanrı" kabul eder ve ona tapınmayı esas alır. Şaktacılık mezhebi ise tanrıların *şakti* denilen ve çoğunlukla eşleriyle tasvir edilen dişil gücüne (dişil gücü temsil eden tanrıçalara) inanır. Bu mezhepler hakkında daha geniş bilgi için bkz. R. G. Bhandarkar, *Vaisnavism, Saivism and Minor Religious Systems* (Varanasi: Indological Book House, tsz.), s.49; Douglas Renfrew Brooks, *The Secret of the Three Cities: An Introduction to Hindu Shakta Tantrism* (Chicago: The University of Chicago Press, 1990), ss.47-65; Sampurnananda, *Hindu Deva Parivar ka Vikas*, ss.205-206.

²³ Bhandarkar, *Vaisnavism, Saivism and Minor Religious Systems*, s.13.

²⁴ Ramayana'nın bütüncül bir çalışma olmadığına yönelik en ciddi eleştirilerden biri Hermann Jacobi tarafından yapılmıştır. Bkz. Hermann Jacobi, *Das Ramayana* (Bonn: F. Cohen, 1893). Ancak bu yöndeki görüşler, Jacobi'den daha önce gündeme taşınmıştır. Nitekim destanla ilgili böyle bir yaklaşım Gaspare Gorresio tarafından 1847'de başlayan Ramayana'nın İtalyanca çevirisinde ve 1854'deki H. Fauche tarafından Fransızca çevirisinde gündeme getirilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama*, ss.35-36; Hopkins, "The Original Ramayana," ss.210-218.

Rama'nın tanrısal yönü, metnin orijinalinde potansiyel olarak mevcuttur. Bu yüzden Rama'nın avatara oluşuna vurgu yapan bu tür kısımlar daha sonradan ilave edilmiş olsa dahi, Rama sembolünde saklı olan bir hakikati ortaya çıkarmıştır. Bu ise Rama'nın, Vişnu'nun bir avatarası olduğu gerçeğidir.²⁵

Destanda yer alan bilgilere göre ruhani varlıklar, şeytanî varlık Ravana'dan baskı görmüş ve bu yüzden ondan şikâyetçi olmuşlardır. Bunun üzerine ruhani varlıklar Vişnu'dan, insan biçimine girip Ravana'yı öldürmesini istemişlerdir. Böyle bir talepte bulunurken de Ayodhya kralı Dasaratha ve eşinin hem Vişnu'ya bağlılıklarını hem de erdemli davranışlarını aracı olarak kullanmışlardır. Ruhani varlıklar, kendilerini Tanrı'ya adayan bu karı-koca hatırına Vişnu'dan “Ey Yüce Tanrı! Kendini dört parçaya bölerek onların oğulları ol”²⁶ şeklinde bir ricada bulunmuştur. Vişnu, ruhani varlıkların bu isteğini geri çevirmemiş ve Ravana'yı yok etmek üzere Ayodhya kralı Dasaratha'nın oğlu Rama olarak yeryüzünde doğmuştur.²⁷

Destanda Rama'nın tanrısal bir varlık olduğunu ve yeryüzündeki eylemlerini avatara olarak gerçekleştirdiğini ifade eden başka anlatımlar da bulunur. Örneğin, bir yerde Brahma, Rama'yı Vişnu olarak betimler ve Rama'ya şöyle seslenir: “Ey Rama! Sen büyük tanrı Vişnu'sun. Sen asla bozulmaz, parçalanmaz ve yıkılmaz olansın. Dünyaların ötesindesin. İnsanlar senin kökenini ve kimliğini tam anlamıyla bilemezler. Mahiyetini bütün yönleriyle kavrayamazlar. Sen her varlıkta görürsün. Bütün mevcudatı korursun, gözetirsin ve yeryüzünü ayakta tutarsın. Eşin Sita, hakikatte Vişnu'nun eşi Lakşimi'dir. Sen de gerçekte Vişnu'sun. Ravana'yı öldürmek için bir insan bedenine girdin ve yeryüzüne geldin. Sana samimi bir biçimde bağlı olanlar ve seni yüceltenler asla mağlup olmayacaklardır.”²⁸ Rama'nın avataralığını ifade eden bu açık anlatımda dahi Rama, kendi tanrısal yönünün farkında değildir ve bunu bildiğini de iddia etmez. Onun bu yönünü kendisine açıklayan Brahma'dır. Dolayısıyla Ramayana destanında, Rama'nın avatara oluşunu ifade eden anlatımlar bulunmakla birlikte onun özellikle beşerî yönü ve bu konudaki örnekliliği daima vurgulanır.

²⁵ Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama*, s.83.

²⁶ Ramayana: 1:14.18.

²⁷ Ramayana: 7:17.37; 7:19.30; 7:27.19. Hikâyeye göre, Vişnu sadece Rama olarak değil, kralın diğer üç çocuğu olarak da bedenlenmiştir. Ancak bunlar, Hindular nezdinde Rama kadar popüler değildir. Bkz. Ramayana 1:14.19; Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama*, s.83.

²⁸ İlgili pasaj özet şeklinde alınmıştır. Geniş bilgi için bkz. Ramayana 6:105.12-28.

Neticede Hindu inancına göre tanrı Vişnu, Rama şeklinde ortaya çıkarak olağanüstü başarılar göstermiştir. O, örnek yaşantısı ve eylemleri ile Hindu'lara dinî/dünyevî hemen her konuda rehberlik etmiştir. Bu bağlamda Rama, dine (*dharmā*) bağlı bir birey, itaatkâr bir oğul, sadık bir koca, cesur bir savaşçı ve ideal bir yöneticidir. Onun bütün bu özelliklerini ortaya koyan Ramayana destanı, bir Hindu'nun taşıması gereken özellikleri Rama avatarası üzerinden insanlara sunmaktadır. Hindu düşüncesinde Rama'nın günümüze kadar önemli bir yer edinmesini sağlayan faktörlerin başında onun hem bir avatara olarak üstün başarılar sergilemesi hem de bütün fiil ve davranışlarıyla ideal bir Hindu'yu temsil etmesi gelir. Bu yüzden bu çalışmanın bundan sonraki kısmında, Ramayana destanından hareketle Rama avatarasının pratik hayattaki örnekliği ve onun bu yönünün Hint dinî düşüncesine olan etkileri incelenecektir.

3. Rama'nın *Dharmaya* Bağlılık Konusunda Örnekliliği

Rama avatarasını Hindu dini açısından önemli kılan hususlardan biri onun *dharmaya* bağlılık konusundaki hassasiyetidir. *Dharma* kavramının Hinduizm açısından ifade ettiği anlam dikkate alındığında Rama'nın önemi ortaya çıkacaktır. “Kanun, dinî düzen, şeriat, din, hakikat, davranış ilkeleri, sosyal görevler”²⁹ gibi farklı anlamlara gelen *dharmā*, dinî terim olarak da değişik anlamlar ihtiva etmektedir. Bu tür anlamlar birbiriyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilidir. Örneğin *dharmā*, bir yönden “evrendeki dengeyi sağlayan ve evrendeki varlıkların mükemmel bir uyum içerisinde hareket etmelerini temin eden ezeli-ebedî bir prensip” olarak açıklanırken diğer taraftan, “dinî metinlerde izah edilen ve insanlar tarafından uyulması zorunlu olan kurallar bütünü” anlamında kullanılır. Bu iki anlam arasında bir ilişki vardır. Şöyle ki kutsal metinler aracılığıyla tespit edilmiş dinî kurallar, bireylerin âlemin özünde mevcut olan ve âlemdeki düzeni sağlayan evrensel yasaya uygun hareket etmelerini sağlamak içindir. Bu kuralların amaçladığı bir diğer hedef ise insanların hem diğer varlıklarla uyumlu hareket etmelerini sağlamak hem de onların hakikî bilgiye ulaşmalarına imkân tanımadır.³⁰

²⁹ Bu tür anlamlar için bkz. Rigveda 1:22.28; Çandokya Upanişad 2:23.1. *Dharma* kavramı hakkında geniş bilgi için bkz. Pandurang Vaman Kane, *History of Dharmashastra (Ancient and Medieval Religious and Civil Law in India)* (Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1930-1962), ss.1-6; John Brockington, “The Concept of Dharma in the Ramayana,” Patrick Olivelle (ed.), *Dharma Studies in its Semantic, Cultural and Religious History* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 2009) içinde, ss.233-248; Svami Pavitrānand, *Dharma Kyo* (Kalkuta: Prakṣan Vibhag, 1984), ss.80-97.

³⁰ Austin B. Creel, “Dharma as an Ethical Category Relating to Freedom and Responsibility,” *Journal of Philosophy East and West* 22:2 (1972), ss.155-160; Ali İhsan Yitik, “Hinduizm’de Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı,” *Dinler Tarihi Araştırmaları II* (Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2000) içinde, ss.314-315.

Dharma terimi, aynı zamanda, “kişinin karakterine, sosyal statüsüne ve içinde bulunduğu duruma (kastına) uygun olarak davranışta bulunması” anlamına gelir ve bu yönüyle bir kimsenin bireysel, toplumsal, ahlakî ve kanunî sorumluluklarını belirtir.³¹ Bütün bunlar dikkate alındığında *dharmanın* Hindu dininin temel hususlarından biri olduğu söylenebilir.

Ramayana’da betimlenen Rama karakterinde, *dharmanın* bütün yönleri bulunur. Bu anlamda Rama, yaşayan *dharma* örneğidir. Hayatının her safhasında, aldığı bütün kararlarda ve gerçekleştirdiği her eylemde *dharma*ya uygun hareket eder. O, “doğru” ne ise ve *dharma* neyi gerektiriyorsa ona göre seçim yapar. Bu konuda asla taviz vermez. Bu yüzden onun zaman zaman maddi veya manevi sıkıntılar çektiği görülür. Örneğin, Rama, *dharma*ya uygun davranmak için sürgüne gitmeye razı olmuştur. Kardeşleri, din adamları, danışmanları, hatta bütün halk gitmemesi için ona yalvarmıştır. Fakat o, babasına verdiği sözü yerine getirmek ve *dharma*ya uygun hareket etmek için on dört sene sıkıntılı bir yaşamı tercih etmiş ve hükümdarlıktan vazgeçmiştir.³² Böylece o, her ne durumda olursa olsun, vermiş olduğu bir sözü tutma ve *dharma*ya göre hareket etme erdemini göstermiştir.

Rama, hem öğretileri hem de vaazlarıyla *dharmanın* herhangi bir soydan, ırktan veya milletten daha üstün olduğunu ortaya koymuştur. O, örnek yaşantısı ile *dharmanın* nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiğini halkına göstermiştir. Bu yüzden destanda Rama, *dharmanın* somut bir hali olarak tasvir edilir. Bütün bu özelliklerinden dolayı Rama, günümüze kadar bütün Hindularca *dharmanın* canlı örneği olarak görülmüş ve bu şekilde büyük saygı görmüştür.

Rama örnek yaşantısı ile *dharma*ya uygun bir hayat yaşamakla kalmamış, aynı zamanda *dharmanın* korunması için de mücadele etmiştir. Nitekim o, kâinatın özünde var olduğuna inanılan ve âlemdeki varlıkları belirli bir düzen içerisinde tutan kozmik düzenin (*rta*) devamını sağlamak, dinî metinler aracılığıyla ortaya konulan kuralları/dinî öğretileri açıklamak ve uygulanır kılmak, bireyin kendi doğasına ve içinde bulunduğu duruma uygun davranışta bulunmasını temin etmek ve gerek toplumda gerekse evrende herhangi bir düzensizliğe ve bozulmaya fırsat vermemek için avatara olarak mücadelesini yürütmüştür. Bu anlamda Rama avatarası, her bir Hindunun bireysel ve toplumsal yaşamını ilgilendiren ve bütün hayatını

³¹ Austin B. Creel, “Dharma as an Ethical Category,” s.316; Brockington, “The Concept of Dharma in the Ramayana,” s.245; Pavitrnanand, *Dharma Kyo*, ss.95-96.

³² Bkz. Ramayana 2:101.20.

kuşatan etkiye sahiptir. Rama avatarasının *dharma* gibi bu derece önemli ve kapsamlı kavramla doğrudan bağlantılı olması, onun Hindu dini açısından ne kadar önemli ve merkezi bir konuma sahip olduğunu göstermektedir.

4. Rama'nın İnsanî İlişkiler Konusundaki Örnekliliği

Rama'nın insanî ilişkiler hususunda gösterdiği duyarlılık, Hindular için ayrı bir önem taşır. Rama, beşerî münasebetlerin nasıl olması gerektiğini örnek yaşantısıyla en mükemmel şekilde ortaya koymuştur. Bu anlamda o, ideal bir oğlu, ideal bir eşi ve ideal bir arkadaşı temsil eder.

Ramayana destanında Rama, babasının her sözüne koşulsuz itaat eden bir evlat olarak görülür. O, babasına ve annesine son derece hürmet göstermiş ve onlara her konuda yardım etmiştir.³³ Rama, babasını, kardeşlerinin ve başkalarının saldırılarına karşı daima korumuştur. Kardeşleri Lakşmana ve Bharata, zaman zaman babalarının sözünün bağlayıcı olmadığını ileri sürmüşlerse de Rama onlara karşı çıkmıştır. O, sadece babasına değil aile bireylerinin her birine de gereken hürmeti göstermiş ve hepsine eşit davranmıştır. Aile içinde meydana gelen huzursuzlukları, aile fertleriyle konuşarak çözmüştür. Böylece ailesinin bütünlüğünü korumuştur.³⁴ Rama'nın bu özelliği, günümüze kadar bütün Hindu halkına örnek olmuştur. Zira her bir Hindu, evladını bu ahlakî değerler üzere yetiştirmeyi arzular. Aile bireyleri, Rama'nın örnekliliğini çocuklarına anlatarak, onların anne-babalarına ve topluma karşı sorumlu birer fert olarak yetişmelerini hedefler.

Rama'nın ideal bir eşi temsil etmesi, insanî ilişkiler konusunda gösterdiği örnekliliklerden bir diğeridir. Destandaki hikâyeye göre Rama, eşi Sita'yı koruyup kollamış ve tehlikeye düştüğü durumlarda eşini kurtarmak için var gücüyle mücadele etmiştir.³⁵ Rama sürgüne gönderildiğinde bile eşine karşı beslediği sevgisini hiç yitirmemiştir. Rama'nın kardeşi Lakşmana'ya söylediği "Sita hayatta ise geri döneceğim. O, ölmüş ise hayatıma son vereceğim"³⁶ şeklindeki ifadesi, Rama'nın eşine olan aşkı ve bağlılığını açıkça yansıtmaktadır.

Rama ve Sita arasındaki karşılıklı sevgi, Hindular için yüzyıllardır model olmuştur. Hindular, evlilik kurumunun kutsiyetini, Rama ve Sita örneği ile destekler. Nitekim evlilik törenlerinde onların hayat hikâyeleri anlatılarak

³³ Bkz. Ramayana 2:1.11.

³⁴ Bkz. Ramayana 2:20.36.

³⁵ Bkz. Ramayana 2:60.9.

³⁶ Ramayana 3:56.9. Bir başka yerde de Rama, Sita'ya hitaben şöyle der: "Sita mutsuz ise ben cennette de olsam mutsuz olurum." Bkz. Ramayana 2:27.15.

buna uygun bir yaşam benimsemeleri için gelin ve damada öğütler verilir. Bu durum, Rama avatarasının ideal bir eş olma hususunda gösterdiği bu örnekliliği sayesinde Hindu toplumunda önemli bir yer edindiğini göstermektedir.

Rama'nın insanî ilişkiler konusunda gösterdiği diğer bir örneklik, iyi bir kardeş olmasıdır. Destana baktığımızda Rama'nın, kardeşi Lakşamana ile birlikte hareket ettiği ve adeta onsuz yapamadığı görülür. Rama, kardeşine o kadar bağlıdır ki Lakşamana savaşta yaralandığında Rama da aynı acıyı hisseder. O, kardeşini hiçbir zaman kıskanmaz. Bu bağlamda Rama'nın şu ifadesi çok dikkat çekicidir: “Lakşamana istemiş olsaydı hükümdarlığımı, hayatımı, bütün sahip olduklarımı ve hatta eşim Sita'yı verirdim.”³⁷ Destanda Rama'nın, diğer kardeşi Bharata'ya duyduğu sevgiden de bahsedilir. Buna göre Bharata, Ayodhya krallığının kardeşi Rama'nın hakkı olduğunu düşünür ve bu yüzden Rama'yı ikna etmeye çalışır. Fakat Rama, krallık yönetimini kabul etmez ve bu görevi üstlenmesi için kardeşi Lakşamana'ya tavsiyede bulunur. Bunun üzerine Lakşamana, sadece Rama istediği için krallığın başına geçer.³⁸ Rama'nın şahsında sunulan bütün bu nitelikler, kardeşler arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiği konusunda Hindulara örneklik teşkil eder.

Rama'nın daima mazlumların yanında yer alması ve zor durumda kalanlara yardım elini uzatması, Hindular nezdinde önemli görülmesini sağlayan hususlardan bir diğeridir. Destandaki bilgilere göre o, herhangi biri korunmak veya sığınmak için kendisine geldiğinde geri çevirmemiştir. Bu anlamda Rama, metinde “en mükemmel sığınak”³⁹ olarak betimlenir. O, insanların koruyucusu ve darda olanların yardımcısıdır. Destana göre Rama, düşmanı da olsa zor durumda kalan kimseleri gözetmiştir.⁴⁰ Bütün bu özellikler, Rama'nın herkesi koruyan ve herkesin yardımına koşan bir şahsiyet olarak algılanmasını sağlamıştır. Sonuç olarak destanda yer alan Rama'nın beşerî münasebetlerdeki örnekliliği, Hindular için büyük bir önem taşımaktadır. Zira pek çok Hinduya göre, sosyal düzenin devamı ve insanlar arasında adaletin sağlanması, Rama'nın örnek yaşantısını takip etmektir.

³⁷ Bkz. Ramayana 2:16.33-34.

³⁸ Ramayana 2:16.36-38.

³⁹ Ramayana 2:42.14.

⁴⁰ Örneğin, Rama savaş esnasında yaralanan bir düşmanın canını bağışlamayı arzulamıştır. Benzer şekilde o, düşmanı öldüğünde cenazesini geleneklere uygun olarak yakmak istemiştir. Bu tür anlatımlar için bkz. Ramayana 2:72.2.

5. Rama'nın Kahramanlık Yönü

Rama avatarasını Hindular nezdinde önemli kılan bir diğer husus, onun kahramanlık yönüdür. Rama, hayatı boyunca çeşitli kahramanlıklar göstermiştir. Destanda Rama'nın bu yönünü vurgulayan pek çok anlatım vardır. Örneğin o, henüz on beş yaşlarında iken olağanüstü kahramanlıklar sergileyerek bilge kimseleri ve sunulan kurbanları, şeytani varlıkların saldırılarına ve tahribatlarına karşı muhafaza etmiştir. Bu amaçla Rama, Tataka, Marica ve Subahu gibi kötü varlıklarla savaşmış ve onları yenilgiye uğratmıştır.⁴¹

Destanda Rama'ya çeşitli fizyolojik özellikler atfedilir. Buna göre Rama, geniş omuzlu, uzun kollu, güçlü, dayanıklı, yakışıklı ve ay gibi parlaktır.⁴² Rama, yenilmez bir varlıktır. İnsanlar ve şeytanî varlıklar asla onu mağlup edemezler. O, aynı zamanda en iyi okçudur. Zira onun attığı ok asla hedefini şaşmaz.⁴³ Rama, bir aslan kadar güçlü ve çeviktir. O, savaş meydanlarının en üstünü, yeryüzünün en güçlü ve en cesur savaşçısıdır.⁴⁴ Metinde Rama, prototip bir kahraman olarak resmedilir. Bu açıdan o, pek çok Hindunun arzuladığı kahramanlık özelliklerine, bedensel güce ve fiziksel güzelliğe sahip bir varlık olarak sunulur.

Rama'nın kahramanlıkları anlatılırken, onun kana susamış veya vahşetten zevk alan bir kimse olmadığı ısrarla vurgulanır. Bu şekilde Rama'nın gerçekleştirdiği her türlü eylem, meşru gösterilmeye çalışılır. Nitekim o, sadece mecbur kaldığı zamanlarda savaşıma yolunu seçmiştir.⁴⁵

Rama'nın hayatı incelendiğinde, kahramanlık yönünün vurgulandığı bazı eylemlerinde ahlakî açıdan sorunlar olduğu görülür. Örneğin, *dharmayı* korumak adına Tataka adında bir kadını öldürmesi, Valin adında bir kimseyi yok etmesi ve eşi Sita'dan şüphe duyması bunlardan bazılarıdır.⁴⁶ Ancak gerek destanın bazı yerlerinde gerekse daha sonraki süreçte onun bu tür davranışları, bir takım gerekçeler öne sürülerek izah edilmeye ve haklı gösterilmeye çalışılmıştır. Buna göre Rama'nın bazı eylemlerinde zahiren sıkıntılar mevcut olsa da o, bu tür eylemleri *dharma* uğruna yapmıştır. Bu yüzden Rama tarafından gerçekleştirilen bu tür fiillerin ahlakî olup olmadığı

⁴¹ Ramayana 1:25; 1:29.

⁴² Bkz. Ramayana 2:1.9-11.

⁴³ Rama'nın bu yönü günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Örneğin, güney Hindistan'da bulunan bazı tapınaklarda Rama, yay tutar şekilde resmedilir. Bkz. G. Sadashiv Ghurye, *Gods and Men* (Mombay: 1962), s.185.

⁴⁴ Geniş bilgi için bkz. Ramayana 2:2.9-10; 2:2.19; 2:2.33.

⁴⁵ Ramayana 6:81.

⁴⁶ Geniş bilgi için bkz. Ramayana: 4.16-18; 6.81; 6.105.5.

beşerî bir bakış açısıyla tam olarak anlaşılabilir. Zira Rama, kahramanlık yönü bulunan her türlü mücadelesini sadece kendini korumak ve doğruluğu tesis etmek için gerçekleştirmiştir.⁴⁷ Bu tür izahların Rama'nın mükemmelliğine ve tanrısal yönüne gölge düşürmemek amacıyla yapıldığı anlaşılabilir da şu bir gerçektir ki Rama, örnek yaşantısı ve mücadelesi ile Hindular nezdinde ideal bir kahraman olmuştur.

6. Rama'nın Yöneticilik Konusundaki Örnekliliği

Rama'nın ideal bir yönetici olması, Hint dinî düşüncesinde önemli bir figür olarak yer edinmesini sağlayan faktörlerden biridir. Destanda Rama'nın bu yönü anlatılırken onun ünlü, soylu, aziz, görkemli, şeytanî varlıkları öldürme güç ve kudretine sahip, yeraltı-yeryüzü ve gökyüzünün hâkimi, insanları hor görmeyen, herkesçe kendisine dua edilen, her şeyin koruyucusu ve en iyi yönetici olduğu ifade edilir.⁴⁸

Ramayana destanında Rama'nın yöneticilik konusunda örnek bir kimse olduğunu vurgulayan pek çok anlatım bulunur. Bunlardan biri, Rama'nın sürgünde bulunduğu dönemde dahi, halkının durumu ile yakından ilgilenmesi hadisesinde görülür. Nitekim o, sürgün döneminde kendisini ziyarete gelen kardeşi Bharata'ya insanların sosyo-ekonomik durumlarının iyi olup olmadığını, yaşlıların ve kadınların gözetilip gözetilmediğini, Brahminlerin dini öğrenme ve öğretme konusundaki gayretlerinin yeterli olup olmadığını, tanrılara hürmet edilip edilmediğini, orduya saygı gösterilip gösterilemediğini, alınan kararlarda din bilginlerine başvurulup vurulmadığını, görevlerin ehline verilip verilmediğini, Ayodhya ve halkının korunması için gerekli tedbirlerin alınıp alınmadığını ve devlet hazinesinin dolu olup olmadığını sorar.⁴⁹ Rama'nın kardeşi Bharata'ya, Ayodhya krallığının durumu ile alakalı yöneltmiş olduğu bu tür sorular, ideal bir yönetimin şartlarını göstermesi bakımından ilginçtir.

Destanda Rama, “Muzaffer kimseler, işlerini en uygun zamanda yapanlardır”⁵⁰ ifadesini kullanarak, hem kendi başarısının altında yatan temel ilkeyi açıklamakta hem de Hindulara bu konuda ders vermektedir. Benzer şekilde, kardeşi Bharata'ya idarecilik konusunda tavsiyede bulunurken dine inanmama, yalan, öfke, ihmalkârlık, ağırden alma, doğru

⁴⁷ Örneğin, “Rama'nın kendini savunmak zorunda kaldığı için düşmanını öldürdüğü” şeklinde bir izah getirilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama*, s.63; Benjamin Khan, *The Concept of Dharma in Valmiki Ramayana* (Delhi: Munshi Ram Manohar Lal, 1965), ss.32-36.

⁴⁸ Bu tür anlatımlar için bkz. Ramayana 1:1.8; 1:1.46; 1:75.19; 2:2.11; 2:6.22.

⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. Ramayana 2:94.5-59.

⁵⁰ Ramayana 2:94.54.

danışman seçememe, tembellik, hislerine yenik düşme, tek bir kimsenin yönlendirmesiyle hareket etme, çabuk ve doğru karar alamama, kutsal ritüelleri ihmal etme, bütün hasımlarla aynı zamanda mücadele etme⁵¹ gibi hususları, yöneticilerin zayıf yönleri olarak zikretmesi de yine ideal bir devlet yönetiminin nasıl olması gerektiği konusunda ipuçları vermektedir.

Destanda ideal bir yönetim şekli açıklanırken *dharma* kavramı ön plana çıkartılır. Buna göre, ideal yöneticilik sadece insanların mutluluğunu sağlamak ve mallarını güvence altına almak değildir. İdeal yöneticilik aynı zamanda, *dharmaya* göre hareket etmek ve *dharmanın* halk arasında yayılması için mücadele etmektir. Bunun sağlanabilmesi için yönetici konumunda olan kimse, hem devlet yönetimini kontrol altında tutmalı hem de iyi bir model olmalıdır.⁵²

Destanda Rama, yukarıda zikredilen bütün bu nitelikleri kendisinde barındıran örnek bir yönetici olarak betimlenir. Rama'nın sağladığı bu ideal yönetim şekli, *Rama-racya* kavramı ile izah edilir. Kelime olarak "Rama'nın yönetimi"⁵³ anlamına gelen bu kavram, Rama tarafından adalet, barış ve doğruluk üzerine bina edilmiş yönetim şeklini ifade eder.⁵⁴ *Rama-racya* döneminde, siyasi ve ekonomik alandan sosyal ve kültürel alana kadar her şey en güzel biçimiyle yaşanmıştır. Hindular, Rama'nın tavsiyelerine uymakla ve yönetim şeklini model almakla böyle bir dönemin tekrar sağlanabileceğine inanmaktadırlar. Bu başarılı olduğu takdirde dünyada bulunan her varlık mutlu ve huzurlu olacaktır. Hastalık, kıtlık, korku ve dert gibi sıkıntılar yaşanmayacaktır. İnsanlar kendi oğullarının ölümünü görmeyeceklerdir. Kadınlar kocalarına bağlılıklarını sürdüreceklerdir. Fırtına tehlikesi yaşanmayacak, insanlar suda boğularak ölmeyecek ve yangın korkusu olmayacaktır. Dinî ritüeller özenle ve feyzine inanılarak kutlanacaktır. Kastlar birbirlerine güvenerek işbirliği içinde olacaklar ve böylece sosyal denge sağlanacaktır. Adalet, doğruluk ve sadakat en önemli değerler olacaktır.⁵⁵

Ramayana destanında Rama şahsında ideal bir yöneticilik fikrinin işlenmesi, Hindu toplumunun sosyo-kültürel yapısı ile doğrudan ilgilidir. Nitekim toplum nezdinde yönetici konumunda bulunan bir kimse, önemli bir şahsiyet olarak görülmüş ve kapsamlı yetkilerle donatılmıştı. Ancak

⁵¹ Geniş bilgi için bkz. Ramayana 2:94.56-58.

⁵² Örnek anlatımlar için bkz. Ramayana 1:1.13; 2:55.1; 2:93.4.

⁵³ Williams, *A Sanskrit-English Dictionary*, c.2, s.1264.

⁵⁴ Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama*, ss.68-69.

⁵⁵ Bu dönemin özellikleri hakkında geniş bilgi için bkz. Ramayana: 1:1.71-73; 6:116.82-90; 7:41.17-22; 7:99.10-13; Whaling, *The Rise of the Religious Significance of Rama*, ss.769-72.

herhangi bir yöneticinin bu üstün gücünü, yöneticisi olduğu halkının aleyhine kullanma ihtimali de vardı. Hindular bunun önüne geçebilmek için bir yöneticinin takip etmesi gereken yolu, dinî metinler aracılığı ile ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda yönetici konumunda olan kimsenin bütün halkına eşit davranması, daima doğrunun yanında yer alması, idaresi altında bulunanları her türlü kötülükten koruması ve insanlara her konuda örnek olması gerektiği dinî metinlerde sık sık vurgulanmıştır. Böyle davranmadığı takdirde gerek kendisinin gerekse halkının başına gelebilecek felaketler ve yıkımlar yine bu tür metinler aracılığıyla anlatılmıştır.⁵⁶

Ramayana destanında Rama'nın yöneticilik konusunda örnek bir kimse olarak sunulması, yukarıda ifade edilen durumun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Nitekim Ramayana destanı, özellikle din adamlarınca Hindistan topraklarında hüküm süren krallara okunmuş, böylece onların görev ve sorumlulukları zaman zaman kendilerine hatırlatılmıştır. Bu yüzden Rama'nın yöneticilik konusundaki örnekliliği, gerek bütün yöneticilere rehber olması gerekse Hinduların asırlardır özlemini çektiği yönetim modelini yansıtması bakımından son derece önemlidir.

Sonuç

Rama, Hindu dinî geleneğinde Vişnu'nun en önemli avataralarından biri kabul edilir. Tanrı Vişnu, Rama avatarası şeklinde beden alarak kötülüklerle mücadele etmiş böylece hem tanrısal varlıkları hem de insanları kötü varlıklara karşı korumuştur. Rama avatarasının en önemli özelliklerinden biri de örnek yaşantısı ile Hindulara pek çok konuda yol göstermek olmuştur. Onun pratik hayattaki bu örnekliliği, Hindular nezdinde önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.

Rama'nın bütün bu yönleri Ramayana destanında etraflıca açıklanır. Ramayana destanında betimlenen Rama, adil bir yönetici, sadık bir eş, iyi bir dost, üstün bir kahraman, her zaman kendisine güvenle yaşayabileceği bir liman, bütün güzel karakterleri kendisinde barındıran, inancını koruyan, mütevazılığı elden bırakmayan, başkalarının acılarını paylaşan ve daima doğrudan yana tavır alan bir kimsedir.⁵⁷ Dolayısıyla destanda Rama şahsında sunulan ideal insan portresi, bütün Hindular için örnek alınması gereken bir model olmuştur.

⁵⁶ Geniş bilgi için bkz. Jan Gonda, *Ancient Indian Kingship from the Religious Point of View* (Leiden: E. J. Brill, 1966), ss.12-55.

⁵⁷ Bu tür tanımlamalar için bkz. Ramayana 1:1.8-19; 2:2.21-22; 2:4.13; 2:6.23; 2:18.6.

Hindular, Ramayana destanında yer alan zengin mitolojik anlatımlardan daha çok Rama şahsiyetinde sunulan ideal insan portresine önem verirler. Bu anlamda Hindular, Rama'nın her türlü eylemini ve söylemini dikkate alarak buna göre bir hayat benimsemeyi en büyük gaye edinirler. Zira Rama, bir Hindunun sosyal hayatta karşılaşılabileceği pek çok olayı tecrübe etmiştir. O, bu tür durumlar karşısında nasıl tavır alınması gerektiğini örnek yaşantısıyla ortaya koymuştur. Bu anlamda Rama, dine bağlı kalmanın, daima doğrunun yanında yer almanın, bireysel ve toplumsal ilişkilerde ilkeli davranmanın, aile kurumuna önem vermenin, adaletten yana tavır almanın ve idaresi altında bulunan herkesi gözetip kollamanın önemini bizzat kendi yaşantısıyla tatbik etmiştir. Bu şekilde o, hemen her konuda Hindulara hem önderlik hem de rehberlik etmiştir. Rama avatarasının bütün davranışlarında ideal bir Hinduyu resmetmesi, onun geniş halk kitlelerince tanınmasını ve asırlardır Hindu dinî geleneğinde en önemli dinî şahsiyetlerden biri olmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Abtay, Shivram V. *Sanskrit Hindi Şabdakoş*. [byy]: Aşok Prakaşan, 2007.
- Bahadur, Şayam. *Prabhat Brihat Hindi Şabdakoş*. 2 c. Prabhat Prakaşan, 2010.
- Basent, Annie & Bhagavan Das. *Sanatana Dharma*. Chennai: Vasanta Press, 1940.
- Bayur, Y. H. *Hindistan Tarihi (I-III)*. Ankara: TTK Basımevi, 1946.
- Benares, India. *Sanatana Dharma*. Benares: Tara Printing Works, 1903.
- Bhandarkar, R. G. *Vaisnavism, Saivism and Minor Religious Systems*. Varanasi: Indological Book House, tsz.
- Bharadvaja, K. *A Philosophical Study of the Concept of Vişnu in the Puranas*. Delhi: Pitambar Publishing Company, 1981.
- Brockington, John. "The Concept of Dharma in the Ramayana," Patrick Olivelle (ed.), *Dharma Studies in its Semantic, Cultural and Religious History* (Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 2009) içinde, ss.233-248.
- Brooks, Douglas Renfrew. *The Secret of the Three Cities: An Introduction to Hindu Shakti Tantrism*. Chicago: The University of Chicago Press, 1990.
- Chaurasia, R. Shyam. *History of Ancient India: Earliest Times to 1000 A. D.* Delhi: Atlantic Publishers, 2008.
- Creel, Austin B. "Dharma as an Ethical Category Relating to Freedom and Responsibility," *Journal of Philosophy East and West* 22:2 (1972), ss.155-168.
- Dalal, Roshen. *The Religions of India*. New Delhi: Penguin Books, 2006.
- Ghurye, G. Sadashiv. *Gods and Men*. Mombay, 1962.
- Gonda, Jan. *Ancient Indian Kingship from the Religious Point of View*. Leiden: E. J. Brill, 1966.
- Hindery, Roderick. "Hindu Ethics in the Ramayana," *The Journal of Religious Ethics* 4:2 (1976), ss.290-311.
- Hopkins, Washburn E. "The Original Ramayana," *Journal of the American Oriental Society* 46 (1926), ss.217-238.
- Jacobi, Hermann. *Das Ramayana*. Bonn: F. Cohen, 1893.

- Kane, Pandurang Vaman. *History of Dharmasastra (Ancient and Medieval Religious and Civil Law in India)*. 5 c. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1930-1962.
- Kapadia, H. "The Adhyatma Ramayana," *Journal of the Oriental Institute* 14 (1964), ss.164-170.
- Khan, Benjamin. *The Concept of Dharma in Valmiki Ramayana*. Delhi: Munshi Ram Manohar Lal, 1965.
- Kinsley, David. "Avatara," *The Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade (New York: Macmillan Publishing Company, 1986), c.2, s.14.
- Klostermaier, Klaus. *A Survey of Hinduism*. Albany, NY: State University of New York Press, 1989.
- Lutgendorf, Philip. *The Life of a Text: Performing the 'Ramcaritmanas' of Tulsidas*. Berkeley: University of California Press, 1991.
- Maghad, K. Narayan Prasad. *Şri Vişnu Aur Unke Avatara*. Delhi: Vani Prakaşan, 2001.
- Mani, Vettam. *Puranic Encyclopedia*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1975.
- Manickam, Thomas. "The Idea of Liberation in Ramayana," *Journal of Dharma* 22:2 (1997), ss.155-164.
- Narayan, R. K. *The Ramayana*. New York: Penguin, 2006.
- Parrinder, Geoffrey. *Avatar and Incarnation: the Divine in Human Form in the World's Religions*. Oxford: Oneworld Publications, 1997.
- Pavitrnanand, Svami. *Dharma Kyo*. Kalkuta: Prakşan Vibhag, 1984.
- Saksena, R. B. *Evolution of Awadhi*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1971.
- Sampurnananda, D. *Hindu Deva Parivar ka Vikas*. Allahabad: Maya Press, 1964.
- Sharma, Arvind. "On Hindu, Hindustan, Hinduism and Hindutva," *Numen* 49:1 (2002), ss.1-36.
- Tapasyananda, Swami. *Adhyatma Ramayana*. Kalkuta: Advaita Press, 2006).
- Tulsidas, Goswami. *Sri Ramcharitmanas*, ed. Ashok Kaushik. Delhi: Star Publications, 1994.
- Valmiki. *Srimad Valmiki Ramayana*. Gorakhpur: Gita Press, 2008.
- Valmiki Ramayana (I-VII)*. Critical Edition, general eds. U. P. Shah and G. H. Bhatt. Baroda: Oriental Institute, 1960-1975.
- Whaling, Frank. *The Rise of the Religious Significance of Rama*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1980).
- Williams, M. Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. 2 c. Varanasi: Indica Books, 2008.
- Winternitz, Maurice. *A History of Indian Literature*. 3 c. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1981.
- Yitik, Ali İhsan. *Hint Dinleri*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2005.
- . "Hinduizm'de Din ve Din Anlayışı: Dharma Kavramı," *Dinler Tarihi Araştırmaları II* (Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2000) içinde, ss.309-318.
- Yitik, Ali İhsan & Hammet Arslan. "Vedalar ve Kaynağı Üzerine," *Milel ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 8:1 (2011), ss.225-250.
- Zaehner, R. C. *Hinduism*. London: Oxford University Press, 1962.